

NOTAS PARA O ESTUDIO DA HIPÓTESE DE EXPLICITACIÓN

Alberto Álvarez Luga
Universidade de Vigo

Resumo

A hipótese de explicitación afirma que os textos traducidos amosan, fronte ós seus orixinais, un aumento dos mecanismos de cohesión independentemente das diferencias debidas ós sistemas lingüísticos implicados (Blum-Kulka 1986; Baker, 1986). Non embargante, tanto a análise do corpus bilingüe inglés-galego TECTRA como os datos procedentes de disciplinas adxacentes como a Retórica Contrastiva ou a Lingüística Textual semellan indicar que a explicitación non é un factor constante de tódalas traducións e, ademais, que non é exclusiva desta clase de proceso. Cómpre, xa que logo, reformula-la definición da explicitación e presentala como unha simple tendencia de tódolos procesos comunicativos. A mesma Blum-Kulka recoñece que hai casos de explicitación que se deben ás diferentes preferencias estilísticas das linguas, o que significa que se precisan máis estudos empíricos a grande escala para validar ben a preferencia estilística, ben a explicitación.

Abstract

The explicitation hypothesis postulates an observed cohesive explicitness from SL to TL texts regardless of the increase traceable to differences between the two linguistic and textual systems involved (Blum-Kulka, 1986; Baker, 1986). Nevertheless, both the analysis of the bilingual English-Galician corpus TECTRA and the data from other adjacent disciplines such as Contrastive Rethorics or Textual Linguistics seem to indicate that explicitation is not a constant factor in all translations and, moreover, that it is not exclusive to this kind of process. It is necessary, therefore, to reformulate the definition of explicitation and regard it as a mere tendency of all communication process. Blum-Kulka herself acknowledges that there are instances of explicitation that are due to the different stylistic preferences of languages, which means that large-scale empirical studies are needed to validate either or both the stylistic preference and the explicitation.

1. Introducción

A hipótese de explicitación, que Shoshana Blum-Kulka (1986) e Mona Baker (1993) elevan á categoría de universal da traducción, é dicir, de característica inherente ó proceso de transferencia de textos dunha lingua a outra, afirma que, independentemente das diferencias entre os sistemas lingüísticos implicados nunha traducción, os textos traducidos revelan, con relación ós seus orixinais, un aumento dos índices de cohesión e de explicitación (Blum-Kulka, 1986:19), é dicir, de información proporcionada directamente polo texto sen necesidade de inferila.

Non embargante, os resultados das análises realizadas sobre o corpus bilingüe inglés-galego TECTRA (Textos para Estilística Comparada e TRAducción), así como os datos que nos achegan disciplinas adxacentes como a Retórica Contrastiva ou a Lingüística Textual semellan indicar que o fenómeno da explicitación non é unha constante de toda traducción e que, ademais, non é exclusivo dos procesos tradutores. É aconsellable, xa que logo, matiza-las afirmación de Blum-Kulka e puntualizar que a explicitación parece ser máis ben *unha tendencia dos procesos comunicativos*. A mesma Blum-Kulka reconece expresamente que existen casos nos que a explicitación ten a súa orixe nas peculiares preferencias estilísticas de cada lingua e pide que se leven a cabo estudos empíricos a grande escala que poidan confirmar unha das dúas hipóteses –a da *explicitación* ou a da *preferencia estilística* (ibid.)–, esixencia compartida por Toury (1995:51) e pauta metodolóxica que, por outra parte, guía toda análise feita no marco dos Estudos de traducción.

Varios son os motivos que aconsellan redefini-lo estatus da chamada hipótese de explicitación. En primeiro lugar, o feito de ser un dos candidatos a universal da traducción, como propón Baker (1993:243-245), é dicir, característica definitoria de toda traducción independentemente da parella de linguas involucrada ou da dirección do proceso. En segundo lugar, podemos considerar que a hipótese de explicitación é, polo menos nas súas primeiras formulacións (cf. Vinay & Darbelnet, 1958), un exemplo das moitas apreciacións impresionistas e acientíficas que se teñen feito sobre a traducción e que a disciplina dos Estudos de traducción tenta corrixir. Non é difícil atopar nos manuais afirmacións como que «Spanish tends to portray a more protracted syntax than English» (Mott, 1993: 53) ou que «there is a tendency for all good translations to be somewhat longer than the originals... it is almost inevitable» (Nida & Taber, 1969: 163). Cos datos reais das nosas investigacións tentaremos demostrar que isto non é así, senón que en moitas ocasións a situación é a contraria. Un terceiro motivo que nos aconsella revisa-la hipótese é que está estreitamente relacionada cos outros dos candidatos a universais da traducción: por unha banda a *tendencia á desambiguación e á simplificación* e por outra banda a preferencia das traduccións

pola *gramaticalidade convencional* (Baker, 1993:244). O cuarto e derradeiro motivo é que existen varios traballos feitos dende a óptica da Retórica contrastiva e da Lingüística textual que apuntan a que sería máis axeitado falar de *universais dos procesos comunicativos* e non de universais da traducción.

2. Definición e historia da hipótese de explicitación

Na literatura especializada é relativamente doado ver unha certa confusión de termos ó falar de explicitación. Algúns autores como Nida (1964) empregan o termo “adición” como xenérico e “explicitación” como específico; outros, pola contra, ven en *explicitación* o concepto máis amplo e en *adición* o máis concreto (Seguinot, 1988; Schjoldager, 1996). Englund Dimitrova (1993, 1997), pola súa banda, emprega ámbolos dous termos como sinónimos. Finalmente, Vázquez Ayora (1977:349) define a explicitación como un caso especial de amplificación ou expansión.

O concepto de explicitación foi introducido, segundo Kinga Klaudy (1998:80), polos canadenses Vinay & Darbelnet na súa *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, onde o definen como un procedemento de traducción que consiste en introducir no TT precisións que no TO estaban implícitas pero que se poden deducir do contexto ou da situación. Nida (1964), malia non emprega-lo termo explicitación, contribúe ó desenvolvemento do concepto na súa discusión das técnicas de axuste utilizadas na traducción da Biblia (adición, subtracción e alteración) e distingue nove casos de adición entre os que figura a *ampliación de información implícita* (*amplification from implicit to explicit status*) co obxectivo de conseguilo famoso equivalente dinámico.

Segundo Kinga Klaudy (1996a:100), as investigacións sobre traducción publicadas durante as décadas de 1970 e 1980 non adoitan facer referencia a penas ó fenómeno da explicitación, e dende logo non se estudia sistematicamente; en todo caso, dinos a autora, atopamos só referencias accidentais á explicitación cando se discute o tema máis xeral das adicións e omisións. Entre os estudos realizados nos países da antiga Europa do Leste, Klaudy destaca os de Barkhudarov (1975) e Vaseva (1980), que se centraron nas traducións inglés-ruso e búlgaro-ruso-búlgaro respectivamente. Barkhudarov (apud Klaudy 1996a:100) distingue varios tipos de transformacións que se poden dar na traducción do inglés ó ruso, entre os que figura a adición ou *dobavleniye*, motivada pola existencia de estruturas elípticas na lingua de partida que precisan ser ampliadas na LT. Estas estruturas, fundamentalmente nominais segundo Barkhudarov, lémbrranno-los casos de *house on the hill* estudados en Álvarez Lugrís (2001). Nunha liña moi semellante, Vaseva (apud Klaudy 1996a:100) afirma que as adicións son debidas á asimetría que existe entre as linguas involucradas na traducción, é dicir, a diferencias dos sistemas: a necesidade de expresar explicitamente na lingua de chegada con-

ceptos ou relacións que na lingua orixe están implícitos e sería redundante facer patentes.

Ata 1986 non atopamos un estudo sistemático da explicitación, o coñecido artigo de Shoshana Blum-Kulka “Shifts of Cohesion and Coherence in Translation”, que ademais introduce o termo **hipótese de explicitación**. Blum-Kulka emprega os conceptos da Análise do Discurso para estudialas explicitacións que se producen precisamente no nivel do discurso, é dicir, a explicitación relacionada cos desprazamentos nos niveis de cohesión e coherencia e nos marcadores textuais (*overt and covert textual markers*) dos textos traducidos. Segundo a autora, os desprazamentos dos marcadores de cohesión textual poden apoñérselles en parte ás diferencias gramaticais entre as linguas –xa que, por exemplo, o francés posúe marca de xénero e é a este respecto máis explícito que o inglés– e en parte ás diferentes preferencias estilísticas de cada lingua por un ou outro tipo de marcadores –o hebreo prefire a repetición á pronominalización, o que o converte nunha lingua moi explícita, polo menos dende o punto de vista do inglés (Blum-Kulka 1986:18-23). A autora suxire que estes cambios no plano discursivo da cohesión fan variar-lo nivel xeral de explicitación do texto traducido e que se trata, ademais, dunha característica inherente ó proceso de tradución:

The process of interpretation performed by the translator on the source text might lead to a TL [target language] text which is more redundant than the SL [source language] text. This redundancy can be expressed by a rise in the level of cohesive explicitness in the TL text. This argument may be stated as the “*explicitation hypothesis*”, which postulates an observed cohesive explicitness from SL to TL texts regardless of the increase traceable to differences between the two linguistic and textual systems involved. It follows that explicitation is viewed here as inherent in the process of translation (1986:19).

A autora deixa aberta a posibilidade de que estes desprazamentos dos marcadores discursivos se deban ós distintos gustos expresivos de cada lingua, e de feito amosa datos procedentes de estudos sobre traducións inglés-hebreo e inglés-portugués que semellan indicar «different norms governing the use of particular cohesive devices in the source and target languages» (ibid.). Pero rexeita sen explicacións esa liña de investigación e prefire pensar que os casos de explicitación son «imposed by the translation process itself». Un dos argumentos para mante-la súa teoría –utilizado tamén por Klaudy (1996a)– é que as traducións tenden a ser sempre máis longas que os orixinais, o que non sempre é certo e depende do tipo de textos analizados: practicamente tódalas traducións de TECTRA son máis curtas en número de

palabras que os seus orixinais; por outra parte, Blum-Kulka recoñece que estudiou os textos de tradutores non profesionais (“research assistants”) e que «the less experienced the translator, the more his or her process of interpretation of the SL might be reflected in the TL» (1986:20).

Precisamente o criterio do número de palabras do texto traducido é criticado por Séguinot (1988:108), que coida que esa disparidade na lonxitude dos textos, de existir, pode deberse tamén a diferencias estilísticas entre as linguas; lembremos que así se poden explicar algúns casos de ampliacións: substantivos que ó seren verbalizados precisaban a especificación de argumentos verbais ausentes no TO; preposicións desenvolvidas mediante oracións de relativo, que fan que o TT sexa necesariamente máis longo que o orixinal, etc. (cf. Álvarez Lugrís 2001). Séguinot afirma ademais que a explicitación non ten por qué implicar sempre redundancia, como mantén Blum-Kulka; de feito, nos casos estudados de desenvolvemento de preposicións mediante oracións de relativo non se observa información redundante. Así e todo, as conclusións da autora indican que os casos máis evidentes e numerosos de explicitación (tanto nas traducións do inglés ó francés como nas do francés ó inglés) non se deben nin ós distintos gustos estilísticos das linguas nin ó proceso de tradución en si, senón ó labor de edición e corrección dos revisores editoriais, o que, malia non declaralo abertamente Séguinot, remite en último termo a unha vontade de face-la tradución o máis próxima posible ó público receptor, é dicir, a unha vontade de respectar escrupulosamente o código da lingua de chegada.

Seguindo a liña cronolóxica dos estudos sobre a explicitación, que basicamente coincide coa liña argumental, chegamos ó estudio da finlandesa Inkeri Vehmas-Lehto (1989), que examina a tradución de textos periodísticos do ruso ó finés. Unha das conclusións do traballo é que os textos traducidos amosan un número moito maior de mecanismos de cohesión que os orixinais rusos, pero tamén maior que outros textos do mesmo xénero escritos orixinalmente en finés. Por este motivo, Vehmas-Lehto apunta unha nova idea fundamental na enunciación da hipótese de explicitación: «translated target language texts are more explicit than authentic target language texts of the same register, because of the use of explicitation strategies» (1989:204). Polo tanto, a explicitación non só diferencia o TT do TO senón tamén o TT doutros textos do mesmo xénero producidos dentro da mesma comunidade receptora. Isto quere dicir que para a autora a causa da explicitación non está nos sistemas lingüísticos senón no proceso de tradución. Sen embargo, Hewson & Martin (1991), que analizan a tradución de textos dramáticos, coidan que «the implicating/explicating technique consists in shifting certain elements from the linguistic to the situational level and viceversa» (1991:104). Estas dúas interpretacións tan diferentes débense sen dúbida a que Vehmas-Lehto e Hewson & Martin estudian dous tipos de textos moi

diferentes –xornalismo e teatro– que recorren a medios e técnicas expresivos moi dispares; nos textos teatrais, ademais, as referencias ó contexto situacional son, se cadra, máis importantes que noutro tipo de textos, xa que son precisas para unha correcta interpretación dos personaxes, para moverse polo escenario, etc., polo que se cadra o traductor se para máis a interpretar este tipo de alusións.

De tódolos traballos mencionados anteriormente que se ocupan do fenómeno da explicitación, o da húngara Kinga Klaudy é o único que fai expresamente unha clasificación tipolóxica das explicitacións: obrigatoria, opcional, pragmática e específica da traducción (*translation-proper explicitation*). As **explicitacións obrigatorias** están motivadas por diferencias sintácticas e semánticas entre os sistemas lingüísticos e sen elas «no correct target language sentences can be created» (1996:102). Klaudy distingue entre explicitación sintáctica e explicitación semántica. Na sintáctica engádense no TT elementos que non existen no TO, por ser a lingua orixe máis sintética. Nos casos de explicitación semántica, o TT utiliza termos máis específicos que o TO, novamente debido a diferencias estruturais entre as linguas, xa que non todas fan a mesma partición da realidade. Por exemplo, mentres en inglés existe unha única palabra para designa-los fillos do tío, “cousin”, o galego distingue entre home e muller: “curmán”, “curmá”. Do mesmo xeito, o inglés, que non adoita atribuírle xénero gramatical máis que ós substantivos que posúen a característica [+humano], non fai diferenza de xénero nos numerais –*one, two, first, second*–, cando o galego distingue obrigatoria-mente *un, unha, dous, dúas, primeiro, primeira, segundo, segunda*.

As **explicitacións opcionais** débense, segundo Klaudy, ás diferentes preferencias estilísticas ou de construción textual que existen entre as linguas. Segundo a autora «they are optional, as grammatically correct sentences can be constructed without their application in the target language, but the text as a whole will be clumsy and unnatural» (1996a:103). Pola nosa parte, coidamos que o simple feito de que a traducción sexa máis incómoda ou menos natural se non se producen estas explicitacións é abondo para consideralas tamén como obrigatorias; doutro xeito, o que obteríamos sería unha traducción escrita nun *terceiro código*, nunha *interlingua*, que non se identificaría plenamente nin coa lingua de partida nin coa de chegada. Klaudy fala de conectores oracionais, uso de oracións de relativo no canto de longas cadeas nominais, etc. Sen embargo, Fernández Polo (1997) demostra precisamente que a explicitación ou implicación de conectores oracionais non é algo opcional senón unha forma de aumentar ou diminuí-la aceptabilidade do texto traducido, e testemuña unha tendencia á eliminación dos mesmos na traducción do inglés ó castelán. Quizais tamén poderíamos incluír neste grupo os casos das distintas formas *-ing* inglesas traducidas ó galego como infinitivos conxugados, que explicitan a persoa e o número do suxeito:

[1a] LF 219 *Your only hope is keeping a signal fire going as long as there's light to see.*

[1b] SM 209 *A vosa única esperanza é manterdes unha fogueira acesa, mentres sexa día para vela.*

Aínda que o infinitivo conxugado lle dá ó texto un *sabor* certamente máis enxebre, o seu uso non é prescristivo, polo que si o podemos considerar como algo verdadeiramente opcional. Sen embargo, non cremos que os textos traducidos amosen unha maior cantidade de infinitivos conxugados que os textos galegos de creación orixinal simplemente por seren traducións, polo menos a nosa análise de TECTRA non nolo indica; trátase en todo caso dunha cuestión idiosincrásica de estilo, dunha decisión persoal do autor ou traductor do texto.

As “explicitacións pragmáticas” ou de información cultural implícita teñen a súa orixe en baldeiros culturais, en lagoas referenciais motivadas pola ausencia nunha das culturas –e polo tanto tamén no seu sistema lingüístico– de determinados conceptos ou referentes que son habituais na outra, ou cando menos doadamente identificables por medio do coñecemento xeral do mundo. Neses casos, dinos Klaudy:

Recognizing that the target language audience does not share the same historical, geographic and cultural knowledge as the source language audience, translators often have to give explanatory translations (1996a:103).

Os exemplos que nos ofrece a autora remiten a nomes xeográficos como *Maros*, que habería que traducir ó inglés como *the river Maros*, ou *Fertös*, traducido como *the lake Fertös*. Se cadra sería máis axeitada a denominación de explicitación cultural ou de referentes culturais, xa que a *pragmática* podería dar lugar a engano e entenderse máis ben como explicitación das intencións do texto.

Quizais *explicitación pragmática* podería ser unha boa denominación, en cambio, para o derradeiro grupo, denominado por Klaudy como **explicitacións específicas da tradución** (*translation-proper explicitation*), termo excesivamente xeral e ambiguo, sobre todo se temos en conta que para a autora tódolos tipos de explicitación son fenómenos característicos do proceso de tradución. Esta clase de explicitación é atribuída “to the nature of the translation process itself” (1996a:103) e non ás preferencias estilísticas dos sistemas lingüísticos; é dicir, non é obrigatoria senón opcional. Kinga Klaudy atribúelle a existencia destas explicitacións a outra

most general feature of translations, totally independent of specific language combinations or directions of translation: [...] the necessity to formulate ideas on the target language that were originally conceived in the source language (1993:72).

Estas palabras parécennos moi importantes porque, malia non compartilo concepto de explicitación de Klaudy, apuntan tres elementos fundamentais na reflexión sobre este fenómeno que ata o momento permanecían inéditos:

- a) a combinación concreta de linguas;
- b) a dirección da traducción; e
- c) a idea de que a traducción é unha reformulación de ideas.

Precisamente nestas tres ideas baseámo-la necesidade de reformula-la hipótese de explicitación que presentamos nos seguintes parágrafos.

Podemos resumir este breve percorrido pola historia da hipótese de explicitación cunha definición como a seguinte, baseada na exposición de Klaudy (1996a): a hipótese de explicitación afirma que, como resultado do proceso de traducción, todo TT tende a facer patente información semántica, sintáctica e/ou pragmática que no TO permanecía implícita; como consecuencia, o TT é sempre máis longo que o TO.

3. Achegas da Estilística Comparada ó estudio da hipótese de explicitación.

Diciamos máis arriba que autores como Blum-Kulka, Baker, Klaudy e Toury solicitaban dende os seus traballos que se realizasen investigacións para verificar ou refuta-la hipótese de explicitación; Toury (1991:51), en concreto, puntualiza e afirma que o que se precisa realmente é establecer en qué circunstancias e baixo qué condicións se produce o fenómeno da explicitación e insiste, como Baker (1993) e Blum-Kulka (1986) en que se deberían levar a cabo estudos empíricos a grande escala realizados sobre coleccións de textos. Dado que a explicitación se manifesta, entre outros, nos distintos niveis inferiores á oración, a Estilística Comparada é un ámbito axeitado para o estudio da hipótese; sobre todo se temos en conta o carácter eminentemente descritivo da disciplina (cf. Álvarez Lugrís, 1998, 1999, 2001) que nós presentamos, a súa metodoloxía empírica e o seu obxecto de estudio: coleccións homoxéneas bilingües de textos.

Despois de termos realizado sobre os textos de TECTRA diversas investigacións estilísticas –sobre a verbalización de substantivos, traducción das preposicións, tratamento das repeticións, índices de frecuencias de vocabulario, lonxitude das oracións e outros períodos, etc.–, puidemos comprobar

que os textos do noso corpus amosaban menos trazos de explicitación do esperado; dende logo, menos do que cabería esperar de se cumpriren estrictamente as predicións que ó respecto se atopan en distintos manuais de tradución ou estudos sobre a explicitación. É xa un tópico en traducción comentar que toda tradución é máis longa que o orixinal (Nida & Taber, 1969:163) e que, en concreto, traducir do inglés a unha lingua romance supón un aumento da lonxitude do texto (Mott, 1993:53; Vázquez Ayora, 1977:184); hai incluso autores que chegan a especificar porcentaxes de “crecemento” ou “alongamento” dos textos, como van Hoof (1989:35), quen afirma que “le passage de l’anglais au français entraîne un allongement moyen de 16%”, ou Ballard (1987:83), que apunta a cifra do 10%. Así e todo, a primeira observación que puidemos facer no noso corpus foi que o número de palabras dos TTs galegos era case sempre menor que o dos TOs ingleses, como podemos ver na táboa adxunta.

TT galego (clave)	palabras	TO inglés (clave)	palabras
A perla (AP)	24.907	The Pearl (TP)	26.476
A revolta dos animais (AR)	26.215	Animal Farm (AF)	30.533
Cara ó faro (CF)	69.015	To the Lighthouse (TL)	70.836
A chamada da selva (AC)	29.053	The Call of the Wild (CW)	31.960
Retallos do diario de Adán (RD)	4.513	Extracts from Adam's Diary (EA)	4.596
Diario de Eva (DE)	6.771	Eve's Diary (ED)	7.036
Galicia vista por un Inglés (GV)	45.554	Spanish Galicia (SG)	40.543
O Golem (OG)	12.027	The Golem (TG)	12.834
Nove contos (NC)	55.579	Nine Stories (NS)	55.917
O vixía no centeo (OV)	74.757	The Catcher in the Rye (TC)	75.329
Retrato do artista cando novo (RA)	82.398	A Portrait of the Artist as a Young Man (AP)	83.641
O señor das moscas (OS)	62.732	Lord of the Flies (LF)	62.052
O terceiro home (OT)	30.833	The Third Man (TM)	31.793
Unha viaxe sentimental (UV)	42.524	A Sentimental Journey (AS)	42.620
Total:	551.878	Total:	575.166
Tamaño total de TECTRA: 1.127.044 palabras			

Só dúas traducións, *Galicia vista por un inglés* e *O señor das moscas*, superan os seus respectivos textos orixinais, e a segunda delas só en setecentas palabras. O cómputo xeral dá un resultado de 23.288 palabras máis na sección inglesa que na sección galega, o que quere dicir que *como media* os textos galegos de TECTRA son un 4,2% máis curtos que os TOs.

Dos datos obtidos de TECTRA queremos destaca-los seguintes:

- a) tradución de estruturas preposicionais –en concreto do tipo *house on the hill*– mediante oracións de relativo é moito menos frecuente do que se podería desprender de afirmacións como as de Mott (1993:53-55) ou Stockwell et al. (1965:39). A oración de relativo si contribuiría a facer aumentar os índices de explicitación, xa que suporía a inclusión dun verbo en forma finita con informa-

ción modo-temporal así como unha referencia espacial ou situacional; pero este tipo de solución só se dá no 17% dos casos. As outras solucións que se lles dan ás estruturas preposicionais (a tradución mediante a preposición *de* ou a modulación transposición) non producen nunca un aumento do nivel de explicitación.

[2a] TP 30 *He was trapped as his people were always trapped, and would be until, as he had said, they could be sure that the things in the books were really in the books.*

[2b] AP 37 Era enganado como a súa xente sempre o fora e o sería, ata que, como el dixera, puidesen estar seguros de que as cousas *dos libros* estaban realmente nos libros.

[3a] TP 20 *The men in the other canoes looked up, startled, and then they dug their paddles into the sea and raced toward Kino's canoe.*

[3b] AP 26 *Nas outras canoas* os homes ergueron a vista abraia-dos. Logo, afondando os remos no mar, dirixíronse cara á canoa de Kino.

b) Canto ó estudio da verbalización de substantivos (é dicir, a tradución mediante formas verbais de determinados substantivos do TO) comprobamos que en certos casos se produce un aumento dos índices de explicitación debido á introducción no TT de actantes ou argumentos verbais que non eran patentes no TO pero que o sistema receptor esixe para formular enunciados correctos; é dicir, son explicitacións debidas a esixencias do sistema ou a preferencias estilísticas

[4a] TM 3 *I had paid my last farewell to Harry a week ago, when his coffin was lowered into the frozen February ground, so that it was with incredulity that I saw him pass by, without a sign of recognition, among the host of strangers in the Strand.*

[4b] OT 7 No intre de depositar a caixa na terra xeada de febreiro, eu dáballle o derradeiro adeus a Harry, pasara xa disto unha semana, de modo que non podía dar creto aos meus ollos cando o vin pasar polo Strand, *sen sinal de recoñecerme*, entre unha moite-dume anónima.

Pola contra, na inmensa maioría dos casos de verbalización de substantivos, nos que non se produce ningún tipo de ampliación da información, parécenos imposible decidir se o TT é máis ou menos explícito que o TO, xa que estamos tratando con categorías gramaticais distintas. Non embargante,

debemos de ter en conta que na maior parte dos casos a verbalización implica unha forma non finita en galego; é dicir, prefírense as formas verbais infinitas (menos explícitas) ás finitas, que consideramos máis explícitas porque conteñen indicacións de persoa, número, tempo e modo:

Tipo de substantivo	Traducción			Total
	infinitivo	forma finita	xerundio	
incontable	42%	17,82%	1,98%	61,80%
contable	13,38%	9,90%	5,12%	29,70%
verbal (-ing)	67,94%	19,47%	6,19%	93,60%

Das anteriores observacións despréndese que, cando menos nos ámbitos citados, os TTs galegos non son máis explícitos que os TOs ingleses; ademais, os casos onde se observa un aumento da explicitación (como a introducción de actantes na verbalización) pódense explicar como esixencias do sistema de chegada e non como unha característica inherente ó proceso de tradución.

Canto ó tratamento das preposicións, quixemos estudar se a adición ou eliminación de elementos repetidos contribúe a defini-la coherencia estrutural de forma diferente en cada lingua. Comprobamos tamén se os distintos sistemas lingüísticos prefíren a simple repetición ou a substitución pronominal como medio de referencia anafórica ou catafórica. Sabemos *a priori* que en galego a repetición é un risco que demostra desleixo na redacción; ademais, a nosa lingua posúe flexión de xénero e número para todo tipo de pronomes, polo que a referencia pronominal dá máis xogo que en inglés e pode producirse a máis longa distancia. As nosas observacións provisionais de TECTRA a este respecto confirman que en galego se tende a substituí-las repeticións anafóricas por pronomes:

[5a] ED 289 *I followed the other Experiment around, yesterday afternoon, at a distance, to see what it might be for, if I could. But I was not able to make out. I think it is a man. I had never seen a man, but it looked like one...*

[5b] DE Para ve-lo que podía ser, onte pola tarde seguín de lonxe o outro experimento. Non dei reparado no que era. Penso que é un *home*. Eu nunca vira antes *un*, pero si, parece-me que o é.

Adóitanse eliminar tamén outros tipos de repetición que o sistema inglés permite pero non o galego:

[6a] AF 78 *Throughout that year the animals worked even harder than they had worked in the previous year.*

[6b] AR 67 *Durante todo aquel ano, os animais traballaron mesmo máis có ano anterior.*

Esta tendencia, claramente oposta á explicitación, podémola explicar tamén polas diferentes preferencias estilísticas do inglés e do galego, lingua esta última que non abusa das repeticións: non atopamos nos textos galegos repeticións que non existisen nos orixinais.

Habería tamén que investiga-las diferencias de contido informativo das clases de palabras galegas en comparación coas inglesas: como xa indicamos máis arriba, a lingua galega ten unha flexión e unha conxugación máis rica que a inglesa, polo que o contido informativo de substantivos, adxectivos e verbos é maior; pola contra, semella que preposicións e adverbios posúen unha maior carga semántica en inglés. Cómpre estudia-las posibles implicacións desta situación, que é causa de diferencias expresivas. Sería interesante, en concreto, estudia-lo comportamento e distribución dos infinitivos conxugados e dos infinitivos invariables; podemos afirmar que o uso dun ou doutro é unha alternativa inmotivada, xa que os dous son –salvo certos casos nas que se usa só a forma invariable– en xeral intercambiabes. Na tradución, o uso dunha forma conxugada (por incluír esta unha desinencia de persoa e número e poder levar un suxeito expreso distinto do do verbo de que depende) implica sempre a explicitación dunha información que no TO estaba só no contexto. Dado que o infinitivo conxugado é unha forma verbal tipicamente galega, semella lóxico consideralo como un recurso de *naturalización* ou *galeguización* dos textos; un medio de busca-la aceptabilidade dos TTs entre a comunidade receptora que provoca un aumento no nivel de explicitación. As nosas primeiras observacións non parecen indicar, sen embargo, que predominen as formas conxugadas sobre as invariables; en todo caso, precísase un estudo máis detido de tódolos casos e unha comparación exhaustiva con textos escritos orixinalmente en galego para poder comprobar con qué frecuencia se utiliza en cada tipo de texto.

A repetición e o contido informativo das distintas clases de palabras son só dous exemplos, pero dado o obxecto de estudo da EC–o estudio pormenorizado de tódolos microdesprazamentos– e a súa metodoloxía –a comparación exhaustiva do TT co TO–, poderíamos tirar conclusións relevantes para o estudo da explicitación de calquera investigación estilística¹. Por

---

¹Non nos gustaría deixar de subliñar a este respecto que non consideramos que o reconto do número de palabras sexa labor da EC, nin en realidade de ningunha outra disciplina, como parece defender Klaudy (1996:105). O número de palabras en por si non significa nada e nin sequera serve para evidenciar un aumento da explicitación, xa que, por exemplo, o uso dun infinitivo conxugado fronte a un invariable non supón sempre un aumento do número de palabras aínda que si produce un aumento no nivel de explicitación.

suposto, para que os datos que resulten desas investigacións adquiren completa relevancia, precisaríase comparalos con datos sobre a Estilística interna do galego: só se os TTs galegos amosan un maior nivel de explicitación que os TOs ingleses e que outros textos galegos orixinais semellantes estaremos en condicións de afirmar que na tradución inglés-galego se observa unha tendencia á explicitación.

En principio, das observacións realizadas ata o momento podemos concluir provisionalmente que:

- a) non se desprende un aumento significativo do nivel de explicitación dos TTs galegos con respecto ós TOs ingleses; e
- b) tódolos casos de explicitación detectados débense a esixencias do sistema lingüístico de chegada, non ó propio proceso de tradución.

Estes resultados tan distintos ós que apuntan outros autores para as linguas romances en xeral fixéronnos pensar que, se cadra, a combinación concreta de linguas e a dirección da tradución si son elementos decisivos na aparición do fenómeno da explicitación, ó contrario do que propón Klaudy (1993); é dicir, que se cadra a explicitación non é unha característica inherente ó proceso tradutivo senón que depende das linguas e da dirección do proceso. Polo tanto, é posible que o galego se comporte de forma diferente ó castelán ou ó francés cando é lingua receptora dunha tradución do inglés e que por iso non responde ás mesmas predicións. Dado que non temos aínda estudos estilísticos abondos entre o inglés e o galego nin estudos detallados entre o inglés e outras linguas romances, polo momento só podemos dicir que este tipo de estudos sería a única forma de comprobar se, no nivel oracional, a presenza ou ausencia de explicitación está directamente relacionada coas linguas estudadas. En todo caso, os estudos realizados con outras parellas de linguas distintas dentro do ámbito doutras disciplinas como a Retórica contrastiva ou a Lingüística textual semellan indicar que, efectivamente, a explicitación depende –entre outros moitos factores– de cál sexa a lingua receptora.

3. Achegas dende a Retórica contrastiva e a Lingüística textual

En disciplinas como a Retórica contrastiva e a Lingüística textual podemos atopar datos e reflexións semellantes ás que vimos de facer e que confirman as nosas hipóteses.

Dende a Retórica contrastiva, autores como Kaplan (1966) ou Clyne (1981) amósannos que cada cultura ten unha forma propia de ve-la realidade e de reflectila mediante a súa lingua, polo que é inevitable que ó comparalos textos que cada cultura produce atopemos notables diferencias que remiten,

en último termo, ás distintas pautas culturais de razoamento (*cultural thought patterns*). Dado que a organización textual e o desenvolvemento de ideas non son universais, o estudo dos niveis organizativos do discurso inmediatamente superiores á oración é esencial tanto para o ensino de linguas como para a tradución: cada cultura elixe as súas propias formas de expresión, distintas ás das demais culturas e, probablemente, ligadas ó carácter e á personalidade de cada comunidade de falantes (Mauranen 1993). Estas diferencias provocan que, dende o punto de vista dunha culturas, as formas discursivas doutra cultura se poidan considerar demasiado ampulosas e barrocas ou, pola contra, demasiado cortantes e secas (Clyne 1981). Todo o cal implica que os diferentes niveis de densidade informativa —é dicir, de explicitación— dos TO e dos TT débense, en moitos casos, ás distintas formas que cada cultura ten de organiza-lo discurso, polo que a Retórica contrastiva suxire que convén relativiza-lo valor da hipótese de explicitación (Fernández Polo 1997:407).

Por outra banda, e dado que concibímo-la tradución como unha forma de comunicación, as normas que rexen a comunicación en xeral son tamén aplicables a esta forma de comunicación mediatizada, a esta (re)formulación condicionada de ideas que é o transvase de textos dunha lingua a outra. Segundo nos ensina a Lingüística textual, unha das características definitórias dos procesos comunicativos, é dicir, das interaccións discursivas entre individuos, é a constante busca de significado no que lemos ou escoitamos; é dicir, que existe unha tendencia a buscar nos textos que recibimos un certo contido informativo, relevancia e coherencia e, en definitiva, unidade e organización. De Beaugrande & Dressler mesmo definen a comunicación como unha busca constante de estabilidade informativa (1981:36, 145). Cando lemos un texto, sobre todo para traducilo despois, construímos sempre unha interpretación do seu significado e da súa estrutura interna e, se atopamos elementos que distorsionan a comprensión, recorreremos ás inferencias (á dedución de elementos non expresos pero que se *poden* atopar no *cotexto* ou no *contexto* situacional, ou que, polo menos, o lector cre poder identificar), construíndo así unha interpretación persoal que será posta a proba polo seguinte elemento que perturbe a comunicación (Grice 1975, Hatim & Mason 1990). Dende os “Estudios” sobre deseño de documentos (*Document Design*, cf. Campbell 1995) apúntase tamén que a continuidade é un aspecto do proceso comunicativo que os receptores buscan constantemente mediante o establecemento de interconexións (*bridges*) entre os diferentes fragmentos dun discurso.

Tirkkonen-Condit (1986), Robinson (1991) e Hernández Sacristán (1994) aplican estes conceptos á análise de traducións e conclúen que a tendencia a interpreta-lo TO como unha unidade textual coherente é *natural* e que cando un texto choca contra as máximas grisáceas da comunicación, o

traductor sente un impulso natural a corríxilo. É o que Hernández Sacristán (1994:149) denomina *función clarificadora da traducción* e Robinson (1991:181) *traducción hiperbólica*: unha traducción que resolve os posibles problemas referenciais do TO. Baker (1993) e Kohn (1996) prefiren a denominación *tendencia á desambiguación*.

4. Reconsideración da hipótese de explicitación

Dos datos procedentes dos nosos estudos, da Retórica contrastiva e da Lingüística textual despréndese que o fenómeno da explicitación non é exclusivo da traducción, senón que semella ser *unha característica de todo proceso comunicativo*: a busca de continuidade e as inferencias conlevan sempre unha recuperación e actualización da información que permanece *latente* no contexto e/ou cotexto orixinais.

Todo isto lévanos a propo-la necesidade de reconsidera-lo estatus epistémoloxico da hipótese de explicitación baseándonos nos seguintes argumentos que, ademais, resumen a nosa exposición:

- a) o fenómeno da explicitación non afecta a tódalas traduccions por igual;
- b) a explicitación non é privativa da traducción, senón que pode afectar a tódolos procesos comunicativos;
- c) a explicitación afecta á traducción non como traducción senón como comunicación;
- d) a parella de linguas estudiaada determinará a presenza ou ausencia de explicitación;
- e) tamén a dirección da traducción ten repercusións sobre o nivel de explicitación do TT.

Xa que logo, o fenómeno da explicitación parece non ser un universal dos procesos translaticios, senón da comunicación en xeral, que se pode manifestar como tendencia da traducción entre certas parellas de linguas.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ÁLVAREZ LUGRÍS, A. 1998. "Notas para a definición dunha Estilística comparada da traducción". *Viceversa. Revista galega de traducción*. Vol. 4, pp. 25-40.
- 1999. *A traducción do inglés ó galego. Proposta de Estilística Comparada*. Tese de doutoramento. Universidade de Vigo.
- 2001. *Estilística comparada da traducción. Proposta metodolóxica e aplicación práctica ó estudio do corpus TECTRA de traduccions do*

inglés ó galego. Vigo: Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo.

- BAKER, M. 1993. "Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications". En BAKER, FRANCIS, TOGNINI-BONELLI, (eds.) *Text and Technology*. In honour John Sinclair. Filadelfia/Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1993, pp. 233-250.
- BALLARD, M. 1987. *La traduction de l'anglais au français*. 2º edición, 1996. París: Éditions Nathan.
- BEAUGRANDE, R. de & DRESSLER, W. U. 1981. *Introduction to Text Linguistics*. Longman Linguistics Library nº 26. Londres/Nova York: Longman.
- BLUM-KULKA, S. 1986. "Shifts of Cohesion and Coherence in Translation". En HOUSE, & BLUM-KULKA (eds.) *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*. Tübinger Beiträge zur Linguistik. Tübinga: Gunter Narr Verlag, 1986, pp. 17-35.
- CAMPBELL, K. S. 1995. *Coherence, continuity, and cohesion. Theoretical Foundations for Document Design*. LEA's Communication Series. Hillsdale (Nova Jersey)/Hove (Inglaterra): Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- CLYNE, M. 1981. "Culture and Discourse Structure". En *Journal of Pragmatics*. Vol. 5, pp. 61-66.
- ENGLUND DIMITROVA, B. 1997 "Omissions in consecutive interpretation: evidence of a decision component". En *Professor Anders Sjöberg in memoriam*. Estocolmo: Institute for Slavonic and Baltic Languages, Stockholm University.
- FERNÁNDEZ POLO, F. J. 1997. *Aspectos discursivos en la traducción de textos científicos del inglés al español*. Tese de doutoramento, Universidade de Santiago de Compostela.
- GRICE, P. 1975. "Logic and conversation". En COLE & MORGAN (eds.) *Syntax and Semantics III: Speech Acts*. Nova York: Academic, 1975, pp. 41-58.
- HATIM, B. & MASON, I. 1990. *Discourse and the Translator*. Language in Social Life Series. Londres/Nova York: Longman.
- HERNÁNDEZ SACRISTÁN, C. 1994. *Aspects of Linguistic Contrast and Translation: the Natural Perspective*. European University Studies Series 21, Linguistik, vol. 149. Frankfurt do Main/Berlín/Berna/Nova York/París/ Viena: Peter Lang.
- HOOFF, van H. 1989. *Traduire l'anglais. Théorie et pratique*. Segunda reimpressão, 1994. Gembloux: Duculot.

- KAPLAN, R. 1996. "Cultural thought patterns in intercultural education". En *Language Learning*. Vol 16, pp. 1-20.
- KLAUDY, K. 1993. "On Explicitation Hypothesis". In KLAUDY, KOHN, MOLNÁR & SZALAI (eds.) *Transfere Necesse Est... Current Issues of Translation Theory. In Honour of György Radó*. Szombathely: BDTF. Acta Germanistica Savariensia. Wissenschaftliche Beiträge des Lehrstuhls für Deutsche Sprache und Literatur der Pädagogischen Hochschule Berzsényi Dániel, 1993, pp. 69-77.
- 1996. "Back-Translation as a Tool for Detecting Explicitation Strategies in Translation". En KLAUDY, LAMBERT & SOHÁR (eds.) *Translation Studies in Hungary*. Budapest: Scholastica Kiadó, 1996, pp. 99-114.
- 1998. "Explicitation". En BAKER (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Londres/Nova York: Routledge, 1998, pp. 80-84.
- KOHN, J. 1996. "What Can (Corpus) Linguistics Do for Translation?" En KLAUDY, LAMBERT & SOHÁR (eds.) *Translation Studies in Hungary*. Budapest: Scholastica Kiadó, 1996, pp. 39-52.
- MAURANEN, A. 1993. "Contrastive ESP Rhetoric: Metatext in Finnish-English Economics Texts". En *English for Specific Purposes*. Vol. 12, pp. 3-32.
- MOTT, B. 1993. *A Course in Semantics and Translation for Spanish Learners of English*. Colección LCT (Letras, Ciencias, Técnicas), vol. 67. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias (PPU).
- NIDA, E. 1964. *Towards a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E.J. Brill.
- NIDA, E. & TABER, C. R. 1969. *The Theory and Practice of Translating. Helps for Translators*, vol. VIII. Segunda reimpression fotomecánica, 1982. Leiden: E.J. Brill.
- ROBINSON, D. 1991. *The Translator's Turn*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- SCHJOLDAGER, A. 1996. "An Exploratory Study of Translational Norms in Simultaneous Interpreting: Methodological Reflections". *Selected Papers of the CERA Research Seminars in Translation Studies 1992-1993*. Leuven: Katholieke Universiteit, 1996, pp. 96-119.
- SÉGUINOT, C. 1991. "A Study of Student Translation Strategies". En TIRKKONEN-CONDIT (ed.) *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies. Selected Papers of the TRANSIF Seminar, Savonlinna, 1988*. Language in Performance, nº 5. Tübinga: Gunter Narr Verlag, 1991, pp. 79-88.
- STOCKWELL, R. P., BROWN, J. D. & MARTIN, J. W. 1965. *The Grammatical Structures of English and Spanish. An Analysis of*

- Structural Differences between the two Languages*. Contrastive Studies Series. Séptima reimpression, 1973. Chicago/Londres: The University of Chicago Press.
- TIRKKONEN-CONDIT, S. 1986. "Text-type Markers and Translation Equivalence". En HOUSE & BLUM-KULKA (eds.) *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*. Tübingen Beiträge zur Linguistik. Tübinga: Gunter Narr Verlag, 1986, pp. 95-114.
- TOURY, G. 1991. "Experimentation in Translation Studies: Achievements, Prospects and Some Pitfalls". En TIRKKONEN-CONDIT, (ed.) *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies. Selected Papers of the TRANSIF Seminar, Savonlinna, 1988*. Language in Performance, nº 5. Tübinga: Gunter Narr Verlag, 1991, pp. 45-66.
- 1995. *Descriptive Translation Studies –and Beyond*. Benjamins Translation Library, vol. 4. Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins Publishing Company.
- VÁZQUEZ AYORA, G. 1977. *Introducción a la traductología*. Washington: Georgetown University Press.
- VINAY, J. P. & DARBELNET, J. 1958. *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*. Bibliothèque de Stylistique Comparée, nº 1. Nova edición revisada e corrixida, 1994. París: Les Éditions Didier.